

M Ű V É S Z E T

Vonalak, foltok ritmusa

VALOVITS LÁSZLÓ KÉPEIRŐL

Valovits László képeiről szólva először is utalnunk kell azokra az előzményekre, amelyek újabb portréinak mindenképpen előfeltételei voltak. Újabb és újabb kiindulópontok és részösszegezesek a szemléleti érés folyamatában. Emlékezzünk Valovits László, a grafikus fáira – „a művész fák portréit alkotja meg”, írta a sorozatról M. Toca. Nos, a művész abban a formában is, abban a témában, abban a műfajban is az emberi szellemet tanulmányozta. A fa régi és központi jelkép ebben a kultúrában, ő pedig épp a rajzolás módjával lép túl a helyi jelleg határain. Erdélyben, lásd a képzőművészetet, a prózát, a költészetet, a fa a magány, a helytállás, a fájdalom, a szomorú sors jelképe lett, tragikum és drámaiság hordozója – Valovits központi esztétikai minősége a groteszk. Ez pedig komplexebb, mivel két-, sőt, többélű, többoldalú, nem „tisztá”, hanem szintetikus kategória. A fa tiszteletet ébreszt, tekintélyt sugall, jelzi egy hajdani élet nagyszerűségét, ugyanakkor ironia sokszorozza a hatást – és az ironia irányairól hosszan értekezhetnénk. A fák portréiban ment végbe az a szemléleti érés, amely ezekben a portrékban a leg... – milyenebb is? – feladatban, munkában mutatkozik meg. Emberteremtés. Demiurgoszi tett, amellyel az ember Teremtőjét utánozza. Változás e legújabb portrékig sem olyanképpen állt be Valovits László pályáján, hogy „témavilága gazdagodott”, mint mondogatni szoktuk. Változatlanul egyetlen témára összpontosít, amint korábban a fára, kvázi – most az emberre. Erdélyül a témában, körüljárja, kibontja – másfél évtizedes, kitaró kutatásainak, töprengéseinek eredményeit látjuk itt. Régi mesterek megfejtett titkait. A 20. századot jellemző gondolkodás ez, nem extenzíve kívánja átfogni a külső világot, az emberi szellem belső világát, hanem mélységében. Ennek a témavilágnak a változásait esetleg az életművet diakrón metszetben szemlélve követhetjük.

Témája újrateremtésénél először is az tűnik szembe, hogy Valovits ma, a 20. század végén reneszánsz művészeti hagyományokat követ, az őseredeti mimézis, a természetelvű ábrázolás elveit vallja. A leonardói elvek megvalósulását, a reneszánsz és barokk portrék utódait látjuk itt, illetve a magyar portréfestészet legjobb hagyományainak továbbfejlesztését, Barabás Miklós útjának folytatását. Tibori Szabó Zoltán írta le, hogy Valovits László „lélekportrékat” fest. És teszi ezt kitűnő rajzkészséggel, nagy mesterségbeli tudással, a művészeti anatómia alapos ismeretében. A „szép” reneszánsz felfogása itt szintézist jelent, Delacroix szavaival élve a szem ünnepe, a látvány belső nyugalmát, harmóniáját – a mozgásban megragadott felület alatt. Mindezt pedig úgy, hogy a mélyben óriási belső erők feszülnek egymásnak, a felületképzés ugyanakkor harmóniát áraszt. Persze, erőteljes vonalak futnak itten, mi ez a sarkítás? Mít ér el ezzel az alkotó? Nem mechanikusan veszi át a reneszánsz elveket, nem rendeli alá magát, művét teljességgel azoknak. Ott – határozott törvények, keretek – megszabott lehetőségeken belül kellett újat produkálni; az avantgárd szemléletre jellemző az adott, a régi keretek szétrobbantása, a tagadás, és itt „kívül” igyekszik újat teremteni. Óvakodjunk attól, hogy eldöntsük, melyik rangosabb, sőt, melyik kor-szerűbb. Erős a drámaiság

ezekben a munkákban, ez ugyanakkor nem jelent sem tragikus, sem pesszimista vonást. A művész a fényel és árnyékkal azok természetes játékát követve játszik; íme a grafikák: nem úgy rajzol, hogy önálló körvonalakat húz, hanem azt ragadja meg, ahogy a diffúz fényben a sík felületen mintegy szoborszerűen kibomlik az arc. Szénrajzain nem grafikai vonalakra épít, nincs önálló kontúr – melyet az avantgárd vezetett be –, az a totális világ szerves része. A grafika *képszöveget* jelent itt, melyben a fehér foltoknak ugyancsak szerkezeti funkciójuk van. Olajfestményeit nem úgy festi, hogy ugyanakkor rajzol, itt is a foltok textúráját építi ki. Drámai tartalom, feszültség, líraiság, az olykor egymással szembenálló esztétikai minőségek harmonizálásában a textúra részeinek, a foltoknak a ritmusa felerősített, zaklatott, olykor vad. Ugyanakkor az egész összhatása csendes harmóniát, nyugalmat áraszt, mely tulajdonképpen a modellek erkölcsi arculatára vezethető vissza. Mozgás, feszültség, élet – sokszor már magával a beállítással jellemzi az illető személyt, és mindegyik embertípus jelen van itt. Háttér, szín, jellem – ugyanez az olajképek alapja, ezen nyugszik a festmény mint színvilág. És nemegyszer freskószerűen megkomponált festmény, meghatározatlan a háttér, nyitott a tér, dekoratív a síkok elrendezése – és ebben az alkotó a reneszánsz hagyománnyal szemben már önálló. Az ugyanis hűen ragaszkodott a megragadott téma részleteihez. A formákat Valovits nem módosítja-torzítja – ő a lélek terében változtat. Mélylélektani bravúrokkal. Nagyon gazdag lelki világ az, amely ezekben a képekben, a színekben megnyilatkozik: a színskálával próbáljuk csak felmérni ezt az érzelmi skálát. A képek láttán az első kérdésem az volt Valovits Lászlóhoz, hogy hisz-e Istenben. Határozott válasz. Igen. Nos, ez a természetelvű ábrázolás biztosítéka és reneszánsztól független eredménye: az alkotásokban a teremtő szellemnek a monumentalitására találunk. Valovits László embere ugyanis nem az anyag embere, hanem a szellemé, Isten teremtménye. Aki teljességében csak misztériumában ragadható meg, misztériuma pedig élettel tölti meg a vonalak és foltok ritmusát.

Józsa T. István

